

MODLITBA A ČINNOST

Je jistě příjemné říkat si „Pro mě je modlitba celý život“. Když někdo dospěje v dokonalosti tak vysoko, může si gratulovat. Ale ať si dá pozor. „Nevěřím,“ píše otec Voillaume, „že jsou naše skutky modlitbou jen proto, že je prožíváme z lásky. Jde tu o zneužití jazyka a nakonec už ani nevíme, co chtějí slova říci. Modlit se je akt, do něhož vždy více nebo méně vstupuje rozum a víra, která se klaní nebo prosí, slovy nebo jen beze slov. Modlit se znamená při nejmenším hledět; znamená to myslet, znamená to vyjadřovat se, znamená to prosit se slzami v očích, ať už při tom pronášíme slova, máme myšlenky a představy, nebo je prostě náš pohled nekonečně hlubším a temným nazíráním kontempace. Není-li tomu tak, nemůžeme říci, že jde o modlitbu ve vlastním slova smyslu“ (Au coeur des masses, 247).

Veškerá naše činnost musí být od začátku do konce nesena a oživována modlitbou. Chápeme, že zakladatel Malých bratří Ježíšových, kteří se stávají dělníky jako jsou jejich druhové v továrnách, jim zdůrazňuje význam modlitby výslovné a dostatečně dlouhé. Nikdo nebude obviňovat otce Voillauma, že by opovrhoval životem nejprostších fyzicky pracujících lidí. Ale jak by bylo smutné, kdyby měla být lidská dřina zbavena duchovního rozměru! Kdyby se „modlitba činů“ odtrhla od svého zdroje, nedokázala by být pravou modlitbou.

Vždycky bude obtížné udržovat rovnováhu mezi aktivním životem a kontemplativním ústraním. Budeme často nuceni přecházet z jedné formy služby do druhé, aniž budeme mít jistotu, že jsme zvolili lepší řešení. I vynikající duše se často trápily touto pochybností. Svatý Řehoř Veliký, duchovní učitel celého našeho středověku, uprostřed svých pastýřských starostí nejednou s lítostí vzpomínal na dlouhé chvíle modlitby svého mnišského života.

Není tedy snadné vyřešit harmonicky tento problém. Mniši a poustevníci utíkali ze světské společnosti a hlásali pohrdání světem. Nedomnívejme se, že nikdy nepřeháněli ať už tím, že hledali život v ústraní, nebo ústním či písemným poučováním. Alespoň jim uznejme právo na volbu literárního druhu, jehož prostřednictvím předkládají hodnoty jim drahé.

Buď jak buď, ten problém znepokojoval bez přestání nejlepší duchy. V počátcích žebrových řádů sv. Tomáš Akvinský opouští klášter, aby se věnoval službě slova, a pokouší se o řešení tím, že překračuje protikladnou dvojici života aktivního a kontemplativního třetím pojmem: smíšený život. Takovému životu dává přednost, protože podle něho je ideálem bratří kazatelů hlásat pravdy, které si osvojili v kontemplaci.

Všimněme si dobře, Tomáš neříká, že on a jeho bratři mají rozšiřovat kontemplaci nebo touhu vstoupit do kláštera, nýbrž spíše hlásat contemplata, což je předmět modlitby a ne její výkon (srov. STh 2–2, q.188, a.8). A tento předmět, je-li vůbec dovoleno tak ho pojmenovat, je sám Bůh v učení a osobě Kristově. Pro metafyziku to je vhodná odpověď, ale psychologie a pastorálka se nemohou spokojit s tvrzením teoretického principu. Dělení na tři cesty podle sv. Tomáše je příliš rigidní a abstraktní, jakmile je zkonfrontujeme s žitou existencí. (–)

Mistr Eckhart, rovněž dominikán, nepřipouští dualismus akce—kontemplace ani v opravené formě. Aniž by oba výrazy ztotožňoval, spojí je tím, že popře přeryv mezi posvátnou vědou a kázáním. (–) Jeho koncepce není statická, nýbrž dynamická. Životní pohyb se nikdy nevyčerpává a odliv a návrat ve vztahu k Bohu zachraňuje rozlišení mezi stvořeným a Nestvořeným, a protože je Božská bytost produktivní, bude duchovní člověk, který k ní přilne, veden k tomu, aby ve světě jednal, aniž přestane kontemplovat. Nepříjemná dualita není u Eckharta něčím doplněna ani potlačena, nýbrž překročena. Abychom použili klasické alegorie, Marie už nestojí proti Martě, ale stává se sama Martou, aniž se ztrácí v jednání, zavrhuje však kvietismus.

Eckhartův žák Tauler se ukáže praktičtější. Jeho zkušenosti jako duchovního vůdce dominikánských sester v Porýní ho vedou k tomu, aby byl konkrétnější. Bere více v úvahu faktor času a postupného pokroku; výslovněji apeluje na církevní a svátostné instituce. Jeho psychologický jemnocit z něj dělá trubadúra Boží lásky (Minne). Nic však neopouští z trojiční a christologické hloubky, která je silou mystiky převora z Groendendalu. Působení ve světě Taulera neodděluje od Boha, protože v Bohu jsou neoddělitelně spojeny klid a činnost. Tím způsobem je kontemplace přítomna v činnosti, nebo spíše činnost je vnořena do kontemplativního oceánu a současně se z něho vynořuje.

Aforismus *In actione contemplativus* bude později charakterizovat ignaciánskou spiritualitu, mnohem méně suchou a rozumářskou, než jak se často říká. Nekřesťanský filozof Bergson v naší době ukázal, že kritériem pravého náboženství je právě to, že vyvolený člověk, „absorbovaný“ v jednotě s milovaným Bohem, dosahuje na zemi mimořádné plodnosti ducha, z níž má užitek celé jeho okolí. Důkazy mu poskytuje počátek františkánství, rozkvět španělské mystiky, především reforma a zakladatelská činnost sv. Terezie z Avily.

Také dnes prokáže modlitba svou pravost lidskou a apoštolskou plodností.

Gérard Philips (*Le chrétien authentique demain*, 1970)

Jen každodenní osobní kontakt s Bohem – setkávání se s ním ve věcech třeba i méně významných – bolestných, tragických i radostných – navyká člověka vztahovat všechno k Bohu – nacházet v něm pevný bod pro posouzení všeho, co se děje. A potom není na světě nic tak strašného a tragického, aby to mohlo vyvrátit, zlomit, zničit člověka, který se modlí.

Mieczysław Maliński

Náboženská zkušenost není totožná s blouznivým nadšením nebo s nekontrolovatelným, neformulovaným a požitkářsky (ne)zbožným sebecitem. Kdo se ohlíží, jak by si náboženskou zkušenost přivlastnil, nedokáže ji uchopit, protože je nepolapitelná; uniká mu právě tam, kde, je její podstata.

Karl Lehmann